

Bewonersparticipatie en stadsvernieuwing

'Een van de aardigste erfenissen van de jaren zestig is, dat gezagsdragers en deskundigen niet meer op hun woord worden geloofd.'

Dat is één van de aardigste zinnen uit het heel prettig geschreven boekje van Rob Heukels en Annerie Smolders over de Kinkerbuurt: *De wedergeboorte van een buurt*.¹ Een goed geschreven verhaal over een weinig vreugdevolle periode van twaalf jaar ellende in de Amsterdamse Kinkerbuurt.

door
drs. J. G. van der
Ploeg
oud-wethouder
van Rotterdam

Het zou verplichte literatuur moeten zijn voor alle bestuurders en ambtenaren die zich met de stadsvernieuwing in een grotere stad gaan bezighouden. Ze kunnen dan zien hoe het niet moet.

Niet iedereen is genoodzaakt weer het wiel uit te vinden. We mogen best wat van de fouten van anderen leren zonder daarbij te denken dat zij aardsdom of slecht waren. Beschreven wordt een opeenstapeling van frustraties en desillusies, vooral in de relatie tussen bewoners en ambtenaren. De bestuurders brengen het er nog redelijk van af. Ook dat is Amsterdam!

Het boekje laat zich lezen als een roman die je zelf ten dele hebt meegemaakt. Ook in Rotterdam waren er de heftige tegenstellingen tussen bewoners en besturen met ambtelijk apparaat, zij het dat daarin na 1974 snel verbetering is ingetreden. Wat moet je doen om dergelijke tegenstellingen te vermijden? Zijn er algemene richtlijnen voor te geven?

Vooraf: ik schrijf uit het Rotterdamse (nu ook Haagse) model van coalitie tussen bewoners en gemeentebestuur. Dat is – denk ik – niet alleenzaligmakend, al heeft het in Rotterdam gewerkt. Ook hier zal het wel om '100 bloemen' gaan, maar men moet mij maar niet kwalijk nemen dat ik die éne bloem mooi vind en van

de andere dat nog moet zien. Dus geen extra frustratie s.v.p. over deze eigenwijze kanttekeningen.

Nieuwe democratie

Democratie is een nog niet zo oud fenomeen in Europa. In 1789 wordt de politieke democratie in Frankrijk herboren. Ik laat de Engelse democratie van veel eerder (magna charta) maar buiten beschouwing.

Die politieke democratie maakt aan het despotisme (ook het verlichte) een einde: 'Alles voor het volk, niets door het volk'. Maar *het* volk was toch nog maar alleen de derde stand, de bourgeoisie. Adel en geestelijkheid werden teruggedrongen en de vierde stand (het proletariaat) zou pas veel later, bij de invoering van het algemeen kiesrecht, aan de bak komen. De politieke democratie is een representatieve democratie, dat wil zeggen zij werkt via vertegenwoordigende lichamen: gemeente, provincie, rijk. Politieke partijen zijn daarbij onmisbaar.

Na de tweede wereldoorlog ontstaat een nieuwe democratisering die in de jaren zestig heel duidelijk tot uiting komt. Democratie beperkt zich niet tot het staatkundig leven maar breidt zich uit tot de onderneming (medezeggenschap in de ondernemingsraden), tot de universiteit, tot de scholen voor voortgezet onderwijs, tot zelfs het gezin, waarin de vrouw en zowaar ook de kinderen eindelijk voor 'vol' worden aangezien. Dat is de directe of basisdemocratie.

Ook daar inspraak (maar dat is nog maar het begin), medezeggenschap (dan wordt het menens) en zeggenschap. Soms is die directe democratie inderdaad *direct* (bij voorbeeld in het gezin), vaak echter ook representatief: via gekozen of zich zelf opwerpende vertegenwoordigers zeggen belangengroepen wat ze vragen, willen, eisen.

Rond de jaren zeventig gaan de bewoners van de verpauperde buurten in de grote steden zich roeren. Strijd voor stadsvernieuwing, dat wil zeggen zoveel mogelijk behoud van de oude buurten die verbeterd moeten worden (woningen én woonomgeving) met behoud van de sociale structuur ('bouwen voor de buurt') en *tegen* sanering, dat wil zeggen kaalslag op grootschalige wijze en wederopbouw van nieuwe tuindorp-

achtige buurten die geen herinnering meer wekken aan de oude vertrouwde buurt.

Lama-taal

De reactie van veel bestuurders en zeer veel ambtenaren *was* (en *is* ten dele nog): 'Die mensen weten niet waarover ze praten, ze zijn ondeskundig; wij weten wat goed voor hen is.' Deze wijze (?) lama-taal kon zo weggelopen zijn bij Lodewijk XVI, die het in 1789 ook zo goed wist. Nou ja, zijn hoofd heeft het gekost. En in onze tijd heeft het – geestelijk gelukkig – ook nogal wat koppen gekost. Het is nu eenmaal de tragiek van vele politici en ambtenaren dat ze op een te laat moment op de barometer kijken. Voor hen schijnt de zon als het al lang regent!

Nu dertien jaar later is de modieuze trend van toen, namelijk zoveel mogelijk behoud van de bestaande woningvoorraad, zelfs doorgedrongen tot de centrale overheid en het ambtelijk apparaat. Daar kijken ze nu alsof ze het zelf hebben uitgevonden, terwijl ze jarenlang tegen gemeentebestuurders en bevolking hebben gepleit voor grootschalige kaalslag. Democratie is niet alleen een methode van besluitvorming in een volksvertegenwoordiging (de helft plus één), maar ook een houding van respect tegenover de minderheden (en ook de meerderheid!!). Maar daarenboven is democratie een mogelijkheid om bestuurders en ambtenaren in de gaten te houden, hen te controleren, over hun schouders mee te kijken naar wat ze doen en nalaten. Het recht om 'foei' te roepen, maar als het wel goed gaat ook 'goed zo!'. Dat vraagt van bestuurders en ambtenaren een openheid die ze van nature niet hebben. Het is veel voor de hand liggender om lekker eigenwijs te zijn en het 'volk' buiten de deur en zeker van zijn schouder af te houden. Het vraagt ook om bestuurders en ambtenaren die uit hun gemeentehuis durven te stappen en naar de buurten toe te gaan en het gesprek – soms de ruzie – aan te gaan.

Het vraagt de bereidheid tot het nemen van risico's, zeker van de ambtenaren die het risico lopen tussen de wal (de bewoners) en het schip (hun politieke baas) te komen en die er dan ook recht op hebben door hun bestuurders te worden gemandateerd én beschermd, ook als ze evidente fouten maken.

Het vraagt om deconcentratie van het ambtelijk apparaat naar de buurten toe. Ze zitten daar niet te

1. Naar aanleiding van *De wedergeboorte van een buurt* (twaalf jaar stadsvernieuwing in de Kinkerbuurt), Heukels en Smolders, Uitgeverij De Manderijn, Gorinchem.

wachten op pseudo-gemeenteraades (wijkraden) met weer politici, maar wel op aanspreekbare ambtenaren die bereid zijn zich te identificeren met de belangen van de bewoners vlakbij.

Dat principe loopt niet uit op een ambtelijke projectgroep tegenover bewoners, die kritisch tegenover die groep blijven staan, maar op een projectgroep van gemengde samenstelling, namelijk ambtenaren én representanten van de buurtbevolking met elk 50% stem. Zo'n projectgroep gaat de buurt aanpakken via planning (plan van aanpak ontwikkeling bestemmingsplan, stadsvernieuwingsplan) en uitvoering (vervangende nieuwbouw en renovatie en woonomgevingsaanpak). In die gevallen waar ambtenaren en bewoners het niet eens worden (dat gebeurt maar zelden) beslist het politieke bestuur.

Zijn de vertegenwoordigers van de bevolking dan wel echt representatief? Meestal wel, al behoren ze vaak tot politieke minderheidsgroepen. Soms niet: dan vallen ze snel door de mand, want de bevolking kijkt ook over hún schouders mee.

Op deze wijze kunnen representatieve, politieke democratie en basisdemocratie complementair zijn. De politieke democratie heeft het laatste woord, maar dat woord is beter overwogen als er veel directe democratie is.

Deskundigheid

Maar zijn bewoners niet te ondeskundig? Dezelfde vraag kan ook gesteld worden over bestuurders. Maar bewoners zijn dan ook verstandig als ook zij hun deskundigen om advies vragen. De gemeente moet dan ook akkoord gaan met het benoemen van bewonersdeskundigen (technisch en sociaal) die door de gemeente worden betaald.

Zijn dan alle problemen opgelost? Neen, bij voorbeeld niet het woonlastenprobleem, de betaalbare huren en de gasprijs. Ook niet de vraag of het wel verantwoord is zoveel woningen te handhaven: of er nu wel of niet gebouwd moet worden voor bejaarden, kansarmen en alternatieven. Of het stedelijk belang en het buurtbelang niet strijdig met elkaar (kunnen) zijn. Of er geen andere dan bewonersbelangen, bij voorbeeld bedrijfsbelangen zijn. Of het verkeersbelang wel gediend is.

Als we moeten wachten tot alles echt op een rijtje staat en het algemeen en het bijzonder belang optimaal zijn gediend, dan sterven we in bestuurlijke en organisatorische schoonheid. ■